

Özlem Galip: Kürt ve Türk edebiyatında Ermeniler

Posted on 27/04/2016

Ermeniler, 1915'te, yaşadığımız topraklar üzerinde bir soykırıma uğradı. Milyonlarca Ermeni, artlarında mülkleriyle birlikte hikayelerini de bırakarak "ortadan kayboldu." Peki bu durum, coğrafyanın diğer büyük halkları Türkler ve Kürtlerin edebiyatına nasıl yansdı?

Öncelikle Türk edebiyatı...

Akademisyen ve gazeteci Murat Belge'nin de dediği gibi, sol eğilimli olarak tanınan yazarlarda bile, yalnız Ermenilere değil Osmanlı uyruğundan bütün azınlık unsurlara karşı düşmanlık güven bir tavra sık rastlanır.

Ömer Seyfettin, kaleme aldığı "Ashab-ı Kehfimiz" adlı hikayesinde tehcir döneminde bir Ermeni gencini anlatır. Gencin Ermeni milliyetçisi özelliklerini öne çıkaran Seyfettin, 1915'te Ermenilere yapılanları meşrulaştırmaya girişir.

Akabinde çıkan Halide Edip Adıvar, Tarık Buğra, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Hikmet Ilgaz gibi yazarların edebi eserlerinde de gayrimüslim düşmanlığı göze çarparken Ermeni katliamlarını haklı çıkaran bir duruş sergilenir. Kitaplarına tek tük serpiştirdikleri "iyi Ermeni karakterlerde" ana tema olarak öne çıkan, yine Ermeni karşıtlığıdır aslında.

Düşkün erkek, hayasız kadın!

Türk sinemasında görülen durum, edebiyatta da vardır. Filmlerde sık görülen gayrimüslim hayat kadınları ve meyhaneci tiplmeleri, 1960'lardan sonra Türk edebiyatında da alenen

kendini gösterir. Gayrimüslim erkekler, içkiye ve kadınlara düşkünken, gayrimüslim kadınlar ise hayasızca yaşamakta beis görmez!

Ömer Seyfettin'in Cumhuriyet öncesi giriştiği Ermeni karşıtı edebiyatçılığı, yeni dönemde daha çok gazeteci veya tarihçi olarak kendini tanımlayan kişiler üstlendi. 2007 yılıyla birlikte Ermenileri işleyen edebi eserlerin sayısında büyük bir artış yaşandı. Yazılanların birbirlerinin benzerleri olduğunu söylemek mümkün. Daha çok Turancı cenahtan olduklarını söyleyebileceğimiz bu yazarların yegane amaçları, Hrant Dink'in öldürülmesinin ardından birleşen muhalif seslere bir cevap vermek...

Talat'ın delikanlılıkları!

2011 yılında Tufan Gündüz tarafından kaleme alınan "Nisan'ın 2 Günü" adlı roman, sadece 1915'in iki önemli günü olan 24 ve 25 Nisan günlerini anlatır. Roman boyunca anlatılan bütün Ermeni cemaatinin ileri gelenlerinin "komitacı" olduğunu ve Ruslarla işbirliği yaptığını görürüz. Tehcire hiç değinmeyen romanda Ermeni Taşnak örgütünün bir numaralı adamı olan Kevork Demirciyan, bağımsız Ermeni devletini kurmaya çalışan bir hainden başkası değildir. Talat Paşa'dan ise ulusal bir kahraman olarak bahsedilirken özellikle Demirciyan'a işaret parmağını kaldırıp, "Herkes ayağını denk alsın" demesi ve sert tavırları, sayfalarca övgüyle anlatılır.

2015 ile birlikte anti-Ermeni tezini savunan kitap sayısının önceki yıllara göre katlanarak arttığı kolayca görülebilir. Soykırımın 100. yılına denk gelen bu artış, güçlenen soykırım tezine cevap arayışından başka bir şey değil. Öyle ki, önceki yıllarda yayımlanan kitaplar bile 2015'te yeni baskıyla tekrar yayımlandı.

Masum Anadolu insanı katledilmiş!

Bu kitaplara, Ahmet Günbay Yıldız tarafından yazılan ve "çok satanlar listesine" de giren

Figan romanı örnek gösterilebilir. Roman, sözümona “Ermenilerin ihanetini ve masum Anadolu insanını” anlatıyor. Ermeniler Ruslarla işbirliğine girmiş ve Türkleri kendi topraklarından etmeye çalışıyor; bu amaçla çeteler kurmuşlar. Yazar, Ermenileri ihanetle suçluyor ve onlara sık sık “nankör” diyor; çünkü romana göre Türkler, Ermenilere kapı açmıştır, oysa Ermeniler, Türklerin bu iyiliğine karşılık nankörlük yapıp Türklerin düşmanlarıyla işbirliği yapmıştır.

Ermeniler hain, Kürtler satılık!

Metin Yıldırım’ın 2015 yılında basılan “Ölüm Ötesine Kaçış: Kaderimi Ermeniler Yazdı” kitabı da benzer... Kitap, yazarın tabiriyle, “Doğu Anadolu’da terör estiren Ermeni çetelerini” ele alıyor. Romanda Ermeniler, Türkleri hunharca katlediyor; geçtikleri bütün köyleri yakıp yıkıyorlar. Kitap, aslen Azeri olduğu tahmin edilen yazarın memleketi olan İğdir’da geçiyor; yazar, “tamamen gerçek bir yaşam öyküsünden” yola çıkarak yazdığını iddia ediyor ama kimin hayatı olduğunu da açıklamıyor. Roman tehcire de hiç değinmiyor. Ermeniler, gözü dönmüş caniler olarak tasvir ediliyor. Romanın çocuk yaştaki baş kahramanı Ekber de dahil olmak üzere bütün Türkler ise, kutsal vatanlarını Ermenilerden kurtarmak için amansız bir mücadele içinde... Ama hale bakın ki, Ermeni çetelerinin elinden Ekber dışında yalnızca birkaç Türk kurtulabiliyor. Romanda, Kürtleri Müslüman olmaları dolayısıyla Ermenilere oranla “daha az nefret edilesi” tasvir ediliyor; ama onlar da düşkün ve yeri geldiğinde para karşılığında vatani satabilecek insanlar olarak resmediliyor.

Anneanneye ‘ihanet’

Anneannesinin Ermeni olduğunu sonradan öğrenen Eyyüp Altun ise Cumhuriyet Yayınları arasından çıkan Sona isimli kitabında, anneannesinin trajik hikayesini anlatıyor; Türklüğünden ve Türklerden övgüyle bahsediyor. Romanda Altun’un anneanesi, kendi isteğiyle Müslüman olur. Kadın, Ermeni’dir; ama aşkıdan başka hiçbir şeyle ilgilenmez; bu yüzden yazara göre makul bir Ermeni’dir! Zaten yazara göre, Ermeni olmak suç değildir,

hain olmak suçtur; Osmanlı'ya karşı savaşan herkes de haindir. Kitap, acıklı bir sunumla yazılmış; zira yazar, güya anneannesinin hikayesini yazacağını iddia etmiş ama esasen Ermenilerin Osmanlı'yı provoke ettiğini kanıtlamaya çalışmış.

Asıl Türkler katledilmiş

Bu kitaplar dışında son dönem romanlarının hemen hemen hepsinde, İslamcı, Turancı, ulusalçı ya da milliyetçi fark etmeksizin, büründükleri kimlikle aynı amaca hizmet edermişçesine bir yaklaşım olduğunu görebiliriz. Devlet, tehcirin “Osmanlı'nın uğradığı ihanet sonucunda mecbur kaldığı istem dışı bir uygulama” olduğu iddiasını sürdürüyor, bu kitaplar ondan beter! Hiçbir yazar, Ermenilerin imhasını izah etmeye bile çalışmıyor. Güya “1915'te yaşananları” anlatıyorlar; ama çoğu zaman “tehcir” bile demiyorlar. Sıklıkla, 1992'de Karabağ bölgesinde gerçekleşen ve “Hocalı Katliamı” olarak anılan olayda Azeri sivillerin öldürülmesinin, 1915 dolaylarında da Ermeniler tarafından Türklere karşı gerçekleştirildiği iddia ediliyor. Yani bu kitaplar, “Asıl Ermeniler Türkleri topluca katletmiştir” diyor. Romanların arka kapaklarına “belgesel roman” yazıyor; ama içerikte belge adına bir şey bulmak da mümkün değil. Hepsi, Ermeni karşıtı propagandanın bir aracı...

Özeleştiri ve yüzleşme...

Peki ya Kürt edebiyatı?

Kürt romanları, Ermeni Soykırımı'na dair ne anlatıyor?

Pek çok şey... Ama en çok da tarih... Savaşlar ve bilhassa katliamlar...

Hrant Dink'in 2007'de katledilmesiyle birlikte Türk edebiyatında olduğu gibi Kürt

edebiyatında da Ermeni Soykırımı'na değinen romanlar, edebi eserler yükselişe geçti; ama tabii tam tersten... Şimdiye kadar onlarca Kürtçe romanın, Ermeni Soykırımı'na derinlemesine değindiğini söyleyebiliriz.

Peki Kürt yazarlar, Ermeni Soykırımı'nı neden önemsiyor? Çünkü Kürtler de, aynı güç tarafından bastırıldıklarını düşünüyor; yani Ermenilerle Kürtler arasında bir "ortak kader" düşüncesi var. Kürt siyasi hareketinin soykırımı yönelik yaklaşımı da akla ilk gelen sebeplerden biri. Yine Kürt yazarlarının pek çoğu, romana "Kürtler ve diğer halklardan yeni jenerasyona tarihteki zulümleri anlatmanın aracı" misyonu yüklüyor. Bu nedenle de Kürt romancılar, genelde romanlarında gazetecilere özgü teknikleri kullanıyor; realiteyi hayali kahramanlarla harmanlıyor. Yazdıklarının hayalden ibaret olmadığı konusunda da okuru sıklıkla uyarıyorlar.

Uzlaşma ve barış çağrısı

Kürt tarihi romanları, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasında gayrimüslimlere uygulanan baskılara dair Kürtlerin toplumsal hafızasına önemli katkılarda bulunuyor. Romanlar, Êzîdîlerin, Asurilerin ve Keldanilerin katledilmesinin yanı sıra Ermeni Soykırımı'na da sıkça göndermeler yaparak okuru Kürdistan coğrafyasının tarihinden haberdar kılarken, Kürtlere geçmişten ders çıkarması için bir nevi nasihatler de veriyor.

Romanlarda iki ana düşünce öne çıkıyor: Kürtler, özellikle aşiret mensubu Kürtler, devletle işbirliği yaparak Ermenileri katletmiştir; ancak Kürtler ve Ermeniler bin yıllardır aynı topraklarda yaşayan kardeş halklardır ve aralarında uzlaşma ve barış olması şarttır. Bu düşünceyi güçlendirmek için de soykırımdan çok önceki dönemlerde Ermeni ve Kürt halklarının aynı topraklarda kardeşçe yaşamasından örnekler verir romanlar.

'Aram... Yaram, yılların acısı...'

Irfan Amida'nın Pêşengeha Suretan adlı romanı, fotoğraflar aracılığıyla soykırımdan kurtulan bir grup Ermeni'ye odaklanırken, soykırım esnasında ailesi katledilen iki kardeşin, farklı Kürt aileleri tarafından kurtarılıp birbirlerinin izini kaybetmelerinin hikayesini mercek altına alıyor. Aram ve Aşxana adlı iki kardeş, çok sonra bir araya gelecek; ancak kardeş olduklarını bile hatırlamayacaktır. Kurtarıldıktan sonra isimleri değişmiştir en başta. Aram, Selim adını almış; Aşxana ise Fatma olmuştur. Ne ironiktir ki, Aram medrese eğitimi gördükten sonra imam olmuştur; Aşxana ise Kürt Temir Ağa'nın oğlu ile evlenmiştir.

Roman, dört farklı fotoğrafla okuyucuyu Mardin'e götürüyor. Aram, Aşxana'nın ölüm yatağında imam olarak onu ziyarete gelir ve kardeş olduklarını bile bilmeden sohbetleri esnasında soykırım dönemini dillendirirler ve okura trajik hikayelerini anlatırlar. Aşxana, ölüm döşeğinde kardeşi olduğunu bilmediği imama şunları söyler:

"Ben Ermeni'yim. Diğer bir deyişle gavur kızı. Ben sadece gavurun kızı değilim, Hristiyan'ım da... Annemin kucağından beni ayırdıklarında 9-10 yaşlarındaydım. Fakat Aram... Yaram... Yılların acısı... Atalarımın acısı... Sadece annemin kucağından değil, bizi de birbirimizden ayırdılar."

Müslümanlaştırılan Aşxana, bunun üzerinde bıraktığı tahribatı ve kafa karışıklığını söyle dillendiriyor: "Bir gün Muhammed'im, bir gün İsa'yım; bir gün Müslüman'ım, diğer bir gün ise Hristiyan... Birçok şey unuttum Seyda. Ancak unutulması imkansız olan şeyler vardır bu hayatta Seyda. Katliamlar, açlık, kıtlık... Topraklarımız ve evlerimiz... Birçok şey Seyda, birçok şey... İnsan kendi evinin yanık kokusunu nasıl unuttur Seyda? Gözlerdeki çaresizliği peki, nasıl unuttur? Anne ve baba özlemini... Ben unuttum Seyda."

Devlet yanlısı Kürtler

Mehmet Deviren'in Kortika Filehan (Gavur Çukuru) adlı romanında ise Ermenilerin katledilmesinde Kürtlerin aktif rol alması, hikayenin merkezine oturtulmuştur. Hikaye,

Mardin'in Derik ilçesine bağlı, biri Ermeni diğeri Kürt olan iki köyün birbirleriyle olan ilişkileri üzerinden dönemin gayrimüslim politikalarına odaklanır. Romanda ana karakter, çıkarıcı kişiliği ile bilinen devlet destekçisi Kürt Evdilkerim Ağa'dır. Ermenilerin yerlerini tespit edip gerektiğinde katledilmesi iznini ona bizzat devletin kendisi vermiştir. Romanın adında da geçen çukur, katledilen Ermenilerin toplandığı bir çukura gönderme yapıyor. Bölge halkı tarafından halen bu çukurdan bahsediliyor.

Romanda, tutsak düşen ve bunda devlete ortaklık eden Kürtlere, Ermeni karakterler şöyle seslenir: "Siz (Kürtler) şimdi bize böyle davranıyorsunuz ama bizim düştüğümüz duruma sizler de bir gün düşeceksiniz. Biz akşam yemeği isek, siz de sahur yemeğisiniz."

Türk edebiyatı 'arındırıyor' Kürt edebiyatı 'arınıyor'

Genel hatlarıyla Kürt ve Türk edebi eserlerinde Ermenilerin nasıl işlendiğini karşılaştıracak olursak... Son dönem Türk edebi eserlerinde devletin resmi söyleminin de ötesine geçildiğini, Türklerin Ermeniler tarafından katledildiğinin anlatıldığını, kaba bir "Müslümanlardan arındırma" söyleminin hakim olduğunu söyleyebiliriz. Kürt edebiyatında ise katliamlardan kendine de pay çıkararak özeleştirel bir ton göze çarpar; gayrimüslimlere yönelik katliamlar ve Ermeni Soykırımı esnasında Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti askerlerinin yanında yer alan Kürtler, sert bir dille eleştirilir. Romanlarda, mevcut devlet ve hükümetlerin benzeri oyunlarından uzak durması gerektiğine dair mesajlar da verilir. Sadece Ermenilerin değil Êzîdîler, Keldaniler gibi Kürdistan topraklarında yaşayan birçok kadın halkın İslam bahane edilerek katledildiğini, bunun Kürt toplumsal hafızasında önemli bir yer kapladığını, dolayısıyla Kürt edebiyat eserlerine ve bilhassa romanlara sızdığını söylemek mümkün...

Kürt edebiyat eserleri de gösteriyor ki Kürtlerin toplumsal hafızası ve bugünkü düşünme yapısı, tarihle yüzleşmenin ve Kürdistan'ın diğer kadim halklarına dönük haksızlıkları onarmanın çabasını derinden derine taşıyor. Türk edebiyat eserlerinin ve kültürel varlığının

ekseriyeti ise, soykırım suçu ve katliamlarla yüz yılın ardından bile yüzleşme niyeti olmadığına, hatta giderek derinleşen ve “çıtayı yükselten” bir inkar siyasetinin hakimiyetine dikkat çekiyor.

Kaynak: [Yeni Özgür Politika](#)